

APROXIMACIÓ A L'OBRA HISTORIOGRÀFICA DE JOSEP VENTALLÓ I VINTRÓ (1856-1919)

Jan Brugueras i Torrella. Estudiant d'Història, Universitat Autònoma de Barcelona.

Recepció i acceptació: abril 2013

Resum: Aquest article pretén analitzar l'obra historiogràfica de Josep Ventalló i Vintró, veure quines foren les aportacions que féu a la historiografia terrassenca i catalana, i alhora repassar en quin context historiogràfic es produïren. Així, es repassen les diferents etapes de creació historiogràfica de Ventalló, durant les quals investigà, i publicà per primera vegada, sobre la història de la ciutat de Terrassa i sobre la història de la indústria llanera catalana.

Paraules clau: Historiografia, indústria tèxtil llanera, historiografia romàntica, Terrassa, terrassenquisme historiogràfic.

Abstract: This article tries to analyse the historiographical work of Josep Ventalló i Vintró, in order to observe his contributions to historiography in Terrassa and Catalonia and review at the same time the historiographical context in which they occurred. This way, Ventalló's different historiographical creation stages are reviewed. During those years he made research, and published for the first time, about the history of Terrassa, as well as about the history of the Catalan wool industry.

Keywords: Historiography, wool textile industry, romantic historiography, Terrassa, Terrassa historiography.

L'objectiu d'aquest article no és traçar una biografia d'un dels personatges més importants de Terrassa durant la segona meitat del segle XIX i començament del XX com Josep Ventalló i Vintró.¹ No es tracta, doncs, d'analitzar la seva dilatada trajectòria

política a escala local, que el portà de ben jove a militar en el Centre Català de Valentí Almirall i posteriorment, marcat per una ideologia econòmica proteccionista, a vincular-se el 1892 a la facció de Francisco Romero Robledo dins el Partit Conservador, pel qual va ser regidor fins a la seva mort el 1919 i alcalde de Terrassa en

Retrat de Josep Ventalló i Vintró pintat per Ramon Cortès i Casanovas per a la Galeria de Terrassencs Il·lustres. 1959. Procedència: opuscle *Notas biográficas del eximio patricio tarraense Don José Ventalló, escrit per ÀLVAR VINYALS I AGUILERA amb motiu de la proclamació de Ventalló com a Terrassenc Il·lustre.*

dues etapes, de 1895 a 1897 i de 1900 a 1901, durant les quals destacà el seu foment i suport a iniciatives culturals.²

Tampoc no tenim intenció de treballar sobre la que fou la seva ocupació professional: la medicina, que a més exercí de manera altruista, ja que, tal com havia recollit Baltasar Ragon, «visitava els pobres sense cobrar retribució, tots els matins de 10 a 12»,³ i també ho havia demostrat en ésser un dels fundadors de la Junta Local de Auxilios i autor d'un estudi encaminat a millorar les condicions de vida del proletariat com és el seu treball *Viviendas higiénicas para familias obreras* (1918).

Aquest no és en absolut un estudi sobre la seva vasta producció periodística, que inicià de ben jove i el duigué a col·laborar en un gran nombre de capçaleres⁴ i a crear i presidir l'Associació de Premsa de Terrassa. Ni és tampoc un treball dedicat a la seva producció literària i poètica, que conreà sobretot durant els seus anys de joventut.

Així, doncs, la finalitat d'aquest article és estudiar exclusivament la producció historiogràfica de Josep Ventalló i Vintró, veure quines aportacions féu a la historiografia terrassenca i catalana, i emmarcar aquestes en el context historiogràfic català del moment.⁵ Una tasca historiogràfica per la qual, malgrat no estar format i no ser un professional, fou considerat per Miguel Palomares com el primer historiador de Terrassa.⁶ Una afirmació, que, a dia d'avui, no es pot mantenir, ja que s'han de tenir en compte historiadors locals anteriors com Joan Arnella (1570-1639)⁷ o, ja en el segle XIX, Josep Ignasi Rodó⁸.

Els treballs historiogràfics de Josep Ventalló i Vintró es poden dividir en tres etapes clarament diferenciades pel que fa a la cronologia de les publicacions, el tema estudiat i àdhuc la metodologia emprada. Podem establir una primera etapa de publicació que va del 1879 al 1901, durant la qual centrà els seus esforços en l'estudi general de la història de la ciutat de Terrassa. En segon lloc, l'etapa historiogràfica, que podem qualificar com a econòmica, comprèn de l'any 1903 al 1915 i es caracteritza pel tractament de la història de la indústria tèxtil llanera a nivell català, tot i que posant especial èmfasi en Terrassa. I per últim, durant els seus anys de maduresa (1908-1918) es dedicà a fer biografies de terrassencs destacats i a publicar documents inèdits.

1. Primera etapa historiogràfica: història general de la ciutat de Terrassa (1879-1901).

Les primeres obres de Ventalló i Vintró s'han de circumscriure en el marc dels estudis locals que s'anaren conreant al llarg del segle XIX a l'escalf de la Renaixença i el Romanticisme, i que culminaren en les primeres monografies d'història local. Així, s'han de citar com a precedents els *Anales históricos de Reus* (1845), d'Antoni de Bofarull i de Brocà; o al País Valencià, *Historia de Denia* (1874-76), de Roc Chabàs, i *Sagunto, su historia y sus monumentos* (1875), d'Antoni Chabret.⁹ Però

per damunt de tot hem de destacar una obra que segur que Ventalló llegí i per la qual estigué sens dubte influenciat, fins al punt d'acabar posant el mateix títol al seu primer llibre. Es tracta de *Barcelona antigua y moderna*, publicada en dos volums el 1850 i el 1854 i escrita per l'historiador, arqueòleg i paleògraf Andreu Avel·lí Pi i Arimon (Barcelona, 1793-1851), que desenvolupà la major part de la seva labor historiogràfica a redós de la Junta de Comerç de Barcelona, la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, tot i que cap d'aquestes institucions no li brindà un suport estable.¹⁰

No obstant això, no podem deixar de banda la forta influència que Ventalló i Vintró rebé de les obres de caire general català que s'estaven desenvolupant en aquestes mateixes dates i en les dècades anteriors.

El tret de sortida de la historiografia catalana de caire romàntic l'hem d'anar a buscar en un home de formació setcentista com Pròsper de Bofarull i Mascaró. Principalment en la seva obra *Los condes de Barcelona vindicados* (1836), que influenciaria en gran mesura la generació següent de literats, ja que, a més, s'ha de tenir en compte que el mateix Bofarull s'encarregà «d'estimular l'empelt d'aquesta moderna escola literària amb la historiografia».¹¹ Així, en aquesta generació següent, primer amb Pau Piferrer i després amb Antoni de Bofarull i Víctor Balaguer, homes que en un inici (igual que Ventalló) conreaven més aviat únicament la literatura, s'arribà a conformar el que Josep M. Fradera ha qualificat com «un gènere literari mixt, a cavall entre la literatura i la història».¹²

Les obres d'aquests (també la de Pròsper de Bofarull) se centraren a posar de relleu un passat medieval gloriós de Catalunya, quan tenia institucions i entitat política pròpies, enfront dels greuges rebuts per part de Castella, des del canvi dinàstic que suposà el Compromís de Casp amb l'entronització dels castellans Trastàmara, fins a l'actualitat, amb la crítica a l'estat borbònic per la liquidació de l'aparell polític històric. D'aquesta manera, tal com ha explicat Eva Serra, «la història esdevenia terreny privilegiat per a intentar bastir en un sol plantejament la identitat —en termes jurídic-institucionals— i el projecte polític».¹³

El punt culminant d'aquest procés arribà amb les obres generals d'Història de Catalunya de Víctor Balaguer i Antoni de Bofarull.¹⁴ En primer lloc, Víctor Balaguer publicà entre 1860 i 1863 la *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón, escrita para darla a conocer al pueblo, recordándole los grandes hechos de sus ascendientes en virtud, patriotismo y armas, y para difundir entre todas las clases el amor al país y la memoria de glorias pasadas*. Tal com anuncia aquest extens títol, l'obra havia estat escrita per al gran públic, sense erudició, amb un llenguatge i una exposició clars, promovent l'exaltació patriòtica en donar validesa a llegendes i mites, tal com corresponia a un literat romàntic sense formació arxivística com Balaguer. A més, malgrat referir-se en el títol a la història completa de la Corona d'Aragó, només dedicà el seu estudi al Principat.¹⁵

La resposta a l'obra de Balaguer fou la *Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña* d'Antoni de Bofarull i de Brocà, publicada en nou volums entre 1876 i 1878. Si Balaguer havia bastit una història general de Catalunya no erudita, Bofarull, que com el seu oncle era arxiver de formació, pretenia construir-la mitjançant documentació directa, és a dir, des de l'erudició pura. Ramon Grau, que ha estudiat en detall l'aportació historiogràfica de la família Bofarull, conclou: «Des del punt de vista metodològic, la *Historia crítica* d'Antoni de Bofarull repeteix engrandits, a quaranta anys de distància, els errors bàsics de *Los condes de Barcelona vindicados*: entroncament defectuós amb els antecedents bibliogràfics; dependència exclusiva respecte de la base documental i restricció d'aquesta als confins de l'Arxiu de la Corona d'Aragó; manca de cultura històrica general; deficiència greu del teixit argumental, en el detall i en el conjunt».¹⁶

Com hem observat, es tractava de dues obres completament diferents pel que fa a enfocament i metodologia. L'obra de Balaguer tingué una difusió i una influència molt més àmplia que la de Bofarull, que era molt més feixuga i estava més destinada a erudits que al gran públic. Ventalló i Vintró utilitzà sens dubte les obres d'ambdós autors, però rebé més influència de la *Historia* de Víctor Balaguer. Ell mateix, el 1890, en el seu segon estudi sobre la història de Terrassa, es considerava deutor de Balaguer, al qual dedicà el llibre amb les següents paraules laudatòries: «*Al eminente historiador catalán Excmo. Sr. D. Víctor Balaguer, en justo tributo de cariñoso respeto y admiración*».¹⁷ No ens pot sorprendre, doncs, que les primeres obres de Ventalló i Vintró tinguin una metodologia semblant a la de Balaguer, ja que igual que aquest, Ventalló no era ni un arxiver ni un erudit, sinó que únicament havia desenvolupat per afició la tasca periodística, literària i poètica.

Així, el 1879, amb vint-i-tres anys, Josep Ventalló i Vintró, estudiant de medicina de la Universitat de Barcelona, publicava el llibre *Tarrasa antigua y moderna. Ensayo histórico*, que suposava la primera publicació d'un llibre de síntesi sobre la Història de Terrassa, que s'ha d'emmarcar, per tant, en la moda vigent del moment d'elaborar històries generals.

El llibre, que estava dedicat al periodista i escriptor Josep Roca i Roca,¹⁸ era escrit amb una clara intencionalitat de glorificar el passat terrassenc. Terrassa, que dos anys abans, el 1877, havia rebut el títol de Ciutat, concedit pel rei Alfons XII, havia creat una caixa d'estalvis i el 1873 havia format una patronal tèxtil unificada, havia de tenir un passat a l'alçada del seu present com a centre industrial de primera línia. Ell mateix ho expressava a la introducció amb aquestes paraules: «*Mi objeto no es otro, que recopilar cuanto se ha dicho sobre la antigua Egara, sobre la moderna Tarrasa y su renombrada industria, para que los tarrasenses todos puedan satisfacer el ardiente deseo de conocer su pasado glorioso*». Alhora, Ventalló assegurava que existia un enorme buit fins aleshores: «*En verdad que reina una lamentable oscuridad, sobre el pasado*

histórico de Tarrasa. Las Crónicas de Bofarull y de Balaguer [...] relatan solo algunos sucesos aislados de la historia de nuestra patria [...]». Era necessari, per tant, que algú se centrés en la història específica de la ciutat de Terrassa, essent conscient, però, que en cap cas es tractaria d'una obra definitiva: «*No abrigo la ridícula pretensión de haber escrito la Historia de Tarrasa, intento solo bosquejarla*».¹⁹

D'aquesta manera, Ventalló bastí la seva obra en quaranta-nou capítols, seguint un fil explicatiu cronològicament lineal, tot i que en diverses ocasions anà endavant i endarrere en el temps, sobretot quan dedicà capítols a temes específics, com els centrats en la seu d'Ègara, en les esglésies de Sant Pere o en la indústria tèxtil. Al llarg de tot el llibre utilitzà com a fonts obres d'altres autors com Jeroni Pujades, Pi i Margall, Fèlix Torres Amat o Martí Piles (que aleshores encara no se sabia que era un pseudònim de Narcís Feliu de la Penya), a part dels reiteradament citats Bofarull i Balaguer. En aquest sentit, Ventalló usà documentació directa gairebé exclusivament per glossar els privilegis que havia rebut la ciutat de Terrassa per part dels diferents monarques.

Ventalló centrà els primers capítols a descriure els orígens d'Ègara i la ciutat romana. Així, situava la fundació d'Ègara en els fenicis, que també —segons ell— foren els introductors de la indústria tèxtil a la ciutat. Posteriorment, narrava una curta invasió cartaginesa i, finalment, l'arribada dels romans. En aquestes primeres planes Ventalló posà especial èmfasi a remarcar el catolicisme egarenc. Així, per exemple, mentre feia la llista de bisbes de la seu, elogià l'actitud d'aquests defensant el catolicisme enfront de «*la heregia de Arrio*» que professaven els visigots. Al llarg de tot el llibre Ventalló defensà la continuïtat del catolicisme a Terrassa des d'aquestes dates fins al seu temps.

Però és en la conquesta de la Península per part dels àrabs i la Reconquesta on Ventalló ens mostrà el seu vessant més romàntic i poc documentat. Així, seguint a Balaguer, defensà que el castell de Terrassa mai no fou ocupat pels àrabs i que resistí durant més de vuitanta anys com un illot cristià enmig d'un mar musulmà. En aquest sentit exclamava: «*De Egara y de los Pirineos debía partir á un tiempo el primer grito de patria é independencia*», i alhora afegia: «*Es fama que los bizarros Caballeros de Egara no solo resistieron sitios y asaltos, sino que dieron continuas acometidas á los moros que ocupaban los pueblos circunvecinos, librando sangrientos combates, rompiendo a menudo sus huestes y cogiéndoles preciosos botines*».²⁰

I com a conseqüència, aquesta resistència durant més de vuit dècades entroncà els terrassencs amb la conquesta de la Marca Hispànica per part dels francs: «*Llamado pues, por los defensores del Castillo de Egara, vino Ludovico Pio hijo de Carlo-Magno, emperador de Francia, al comienzo del siglo IX á poner su campo sobre Barcelona, pasando los bravos catalanes que se habian mantenido fuertes en Tarrasa a ayudarle en el cerco y conquista [...]*».²¹

La idea del castell de Terrassa (que situava a Vallparadís, en el lloc del Castell Cartoixa) com a fortalesa inexpugnable, la recuperà en explicar la revolta nobiliària

protagonitzada per Guillem de Montcada en contra del rei Jaume I. De manera que, quan el 1223 Guillem de Montcada atacà Terrassa, «*un puñado de héroes se encerraron en el Castillo, que habia sido baluarte de la independencia catalana, dispuestos a hacer una resistencia desesperada. Los estandartes vencedores de los Moncadas no pudieron ondear en los torreones del Castillo de Tarrasa [...]*».²²

I pel que fa a la Torre del Palau, en situà l'origen en un castell templer construït a finals de segle XII i, alhora, en repassà tots els propietaris posteriors. Dotze anys després, i arribant a unes conclusions similars, publicà una sèrie d'articles a *El Tarrasense* sobre el mateix tema.²³

En el terreny de la indústria tèxtil, com hem dit anteriorment, Ventalló li atribuï un origen fenici, tot i que retardà el seu apogeu fins al segle XII, quan ja situà Terrassa com una ciutat reconeguda arreu, amb privilegis de monarques estrangers per exportar teixits als seus regnes. També defensà que entorn l'any 1300 «*era de tal importancia esta fabricación, que el gremio de fabricantes de Tarrasa, tenia a su servicio dos galeras fletadas en el puerto de Barcelona que hacian continuos viajes a Grecia y a Egipto exportando sus productos fabriles [...]*». Parlant del desenvolupament de la indústria tèxtil terrassenca durant l'Edat Mitjana se'ns mostra clarament quina era la seva ideologia econòmica, cosa que no deixa d'evidenciar l'ús que Ventalló i Vintro feia del passat com a present: «*En esta época la villa de Tarrasa creció y desarrollóse notablemente a la sombra de benéficas leyes protectoras de su industria...*»²⁴; o, ja parlant de l'Edat Moderna: «*[...] se estableció la protección al trabajo nacional, hasta la prohibición mas rigurosa, en cuyo estudio á buen seguro encontraríamos la causa de la importancia que adquirió Tarrasa en aquellos siglos.*»²⁵

Pel que fa a la història política, Ventalló, repassà l'actitud de Terrassa en els diferents conflictes que hi hagué. Així, en l'avantsala de la Guerra Civil Catalana del segle XV, defensà que la ciutat recolzà al Príncep de Viana, mentre que tingué un profund odi a la segona esposa del rei, Juana Enríquez, que era la que segons Ventalló manipulava Joan II i per això el 1461 li van tancar les portes i li van negar l'entrada a la ciutat.

Ja en l'Edat Moderna, Ventalló exposà el suport patriòtic que Terrassa donà a la causa catalana: tant en la Guerra dels Segadors a la Diputació del General (anys més tard varià completament el seu punt de vista sobre el posicionament i l'actitud de Terrassa en aquest conflicte),²⁶ com en la Guerra de Successió a l'Arxiduc Carles. Tal com ha destacat Josep Palau, que és qui més ha estudiat la producció historiogràfica de Ventalló, «els episodis d'història moderna que prenen una major importància descriptiva en el relat de Ventalló [... són] l'obligació de la Diputació catalana de refugiar-se a Terrassa el 1640 i la crema de la ciutat a mans de les tropes borbòniques al final de la Guerra de Successió».²⁷

Un cop entrat en el segle XIX, Ventalló destacava novament l'actitud patriòtica de Terrassa en la Guerra del Francès, «*contribuyendo con sus somatenes a dar dias de*

amargura y luto a los franceses»²⁸, i el paper destacat i compromès d'alguns líders locals com Joaquim de Sagrera o Salvador Vinyals (representant a les Corts de Cadis).

És en els fets més propers al seu temps, però, on Ventalló s'esforçà més per tal de refermar la posició de Terrassa al costat d'Isabel II, i conseqüentment al poder establert, és a dir, a la Restauració borbònica i a Alfons XII, que, com hem dit anteriorment, acabava de concedir el títol de Ciutat a Terrassa. Ventalló s'esforçà a demostrar el paper de Terrassa en contra dels carlins i a favor d'Isabel II, ja que «*su milicia nacional prestó entonces servicios de consideración á la causa de la libertad y del trono Constitucional de Isabel II...*».²⁹ De la mateixa manera, també posà el punt i final del seu llibre en l'any 1860, amb la visita que Isabel II féu a Terrassa, esdeveniment que tractà com un fet de primera magnitud.

D'aquesta manera Ventalló i Vintró bastí la primera història general de la ciutat de Terrassa que es publicà. Hem de ser conscients de la metodologia que emprà, que donava validesa a tot el que trobava escrit per altres autors, així com a mites i llegendes, i, en moltes ocasions, anant més enllà del que les proves documentals permetien, ja que, com ell mateix defensava «*a falta de pruebas el historiador debe valerse de conjeturas*».³⁰ Però, malgrat tot això, s'ha de tenir en compte que, enmig d'un panorama historiogràfic desolador, Ventalló publicà una obra que representà un important salt endavant respecte a autors anteriors i, tot i els múltiples errors i la metodologia que usà, constitueix una obra d'enorme valor que fomentà els estudis històrics a la nostra ciutat. En aquest mateix sentit, Josep Palau ha escrit: «En tot cas, el fet que fos el primer llibre que intentava donar una visió global de la ciutat va permetre fer un primer pas perquè estudis posteriors hi poguessin fonamentar les seves anàlisis».³¹

No fou fins set anys més tard que Ventalló presentà un nou estudi centrat a desglossar de manera general el passat terrassenc. L'octubre de 1886, la premsa local anunciava la sortida, en fascicles setmanals de setze pàgines cadascun, de la *Historia de Tarrasa: estudio crítico-histórico, religioso, militar, industrial y político de la antigua Egara de los romanos y de la moderna ciudad, desde antes de Jesucristo hasta nuestros días*. La justificació de l'obra que es feia des dels diaris terrassencs era la següent: «*La cariñosa é inesperada acogida tributada por la opinión pública al ensayo histórico Tarrasa antigua y moderna, y su amor inextinguible á esta laboriosa población le impulsaron á seguir con fe inquebrantable en sus propósitos, rebuscando archivos, adquiriendo noticias, allegando documentos históricos, allanando dificultades, llenando así inmensas lagunas [...]*».³²

La idea inicial era que d'aquests fascicles s'acabés publicant la *Historia de Tarrasa* en dos volums, el primer centrat en l'Edat Antiga i Mitjana, mentre que el segon havia de ser una anàlisi de l'Edat Moderna i Contemporània. Tanmateix, finalment només acabà sortint el primer volum, que es publicà el 1890.

Així, doncs, el volum que sí que es publicà, el 1890, fou titulat *Estudio crítico-histórico de la antigua ciudad de Egara*, i com hem dit anteriorment estava dedicat

a Víctor Balaguer i, a més, anava precedit per una Carta-Pròleg de Josep Roca i Roca, en la qual aquest feia una defensa exacerbada de la importància del localisme i mostrava alhora una profunda catalanitat i espanyolitat. Però el punt de més interès és la breu anàlisi que Roca féu de l'evolució dels estudis històrics: «*Algunos historiadores muy celebrados, antes pagaron tributo á la forma literaria, que á la crítica histórica. Admitiendo de plano lo que hallaban consignado en los libros de sus predecesores, limitábanse todo lo más á engalanarlo con su ingenio, siendo en realidad más bien literatos que historiadores*»³³. En aquest text, Roca no dubtà a fer una lloança del positivisme historiogràfic que s'estava desenvolupant en aquells anys i que provocà que, a poc a poc, s'anessin deixant de banda els estudis històrics generals i és passés a una dedicació a monografies de temes específics.

No és casual que Roca i Roca parlés de no donar per vàlids sense més els escrits d'altres autors. Era un dels errors metodològics que Ventalló havia comès a *Tarrasa antigua y moderna*, i que intentà rectificar en aquest nou estudi, sobretot corregint al cronista barceloní del segle XVII Jeroni Pujades, tal com fa en les primeres pàgines, negant alguns dels noms que Pujades havia atribuït a Ègara, i cap a la part final del llibre, negant la persistència de la seu d'Ègara en època dels comtes de Barcelona.

En aquest cas, influenciat per Antoni de Bofarull, Ventalló centrà gran part del seu llibre a la temàtica religiosa, especialment a l'època visigoda, narrant les accions dels diferents bisbes i, sobretot, la participació d'aquests en concilis, als quals donà una dimensió civil i política: «*Unas juntas, llámeseles Córtes ó Concilios, en que estuviesen reunidos los hombres más sábios del país, ilustrando con sus consejos á los reyes [...]*».³⁴ I alhora també repassà la creació de les esglésies de Sant Pere, que situà després de l'expulsió dels àrabs.³⁵

Però, malgrat aquests intents de fer una història crítica, Ventalló caigué en els mateixos errors de fons que a *Tarrasa antigua y moderna*: situà els orígens de la ciutat en els fenicis, i en no haver-hi proves documentals ni arqueològiques assegurà que «*hemos de apoyarnos simplemente en conjeturas tradicionales*»³⁶; i de la mateixa manera tornà a donar per bones les narracions de Balaguer i d'altres autors sobre la resistència de més de vuitanta anys del castell de Terrassa davant les tropes àrabs. En definitiva, sí que es tractava d'una obra més acurada, en la qual corregia errors que havia comès onze anys abans, però, per contra, no corregia els errors més importants de base i metodologia, i a més, en no publicar-se el segon volum, el relat finalitzava a l'Edat Mitjana i, per tant, no acabava de donar la visió de conjunt de la història de la ciutat.

Del que representà aquesta nova publicació també en parlà anys després l'altre puntal historiogràfic de la ciutat, Josep Soler i Palet, esclarint alhora el perquè s'aturà la seva publicació: «Lo senyor Ventalló [...] fou modest y just, puix que en lo prospecte ab que á l'any 1886 anuncià sa segona obra histórica de Tarrasa, reconegué que en aquell *ensayo histórico* havia reunit *sin método ni orden* molt contades notícies de la

antiga Egara y breus apuntes de l'industrial Tarrassa, y manifestá que pera omplir immenses llacunes de l'etat antiga y mitja d'aquelles, anava á publicar una *Historia religiosa, militar, industrial y política de Tarrasa desde antes de J. C. hasta nuestros días*. Empró d'aquesta obra sols ne publicà unes 220 planes que tracten de l'existència y situació de Egara y de son bisbat, dels temples de Sant Pere, Sant Miquel, y Santa Maria de Tarrassa, dels convents de Sta. Magdalena y Sta. Margarida y de les iglesies rurals de Sant Miquel del Taudell y Sant Martí de Sorbet, haventse parat aytal publicació al començar á ocupar-se de l'història de l'indústria llanera tarrassenca».³⁷

Abans d'entrar en aquesta nova etapa historiogràfica que anunciava Soler i Palet, hem de citar breument un parell d'obres més. En primer lloc, el 1894, *El Priorato de Tarrasa. Notas históricas*, que anava dedicada a l'arxiprest de Terrassa Josep O. Roig i Marcer i que, tal com deia en el pròleg, era escrita amb l'objectiu de corregir l'omissió que el tarragoní Emili Morera havia fet en el seu estudi sobre les diferents dignitats eclesiàstiques i la seva participació en concilis i assemblees celebrats a Tarragona, «dejando de incluir en ella á los Priores de la Iglesia Collegiata de Tarrasa, que asistieron personalmente ó por medio de sus delegados en los concilios provinciales celebrados en aquella metropolitana Iglesia durante los siglos XIV, XV, XVI, XVII y XVIII».³⁸ Es tractava d'un estudi de 52 pàgines, que deixà inacabat i sense complir els objectius que es marcava, estudi que també fou reproduït entre l'octubre de 1894 i el febrer de 1895 a *La Comarca*.³⁹

L'altra obra destacable fou l'edició i publicació el 1899 del *Llibre de Privilegis concedits á la vila de Tarrassa en los segles XIV, XV, XVI y XVII*, que encaixava perfectament amb el criteri que Ventalló havia tingut en les seves obres anteriors en què enumerava privilegis.⁴⁰ La publicació d'aquest llibre provocà una important controvèrsia entre Ventalló i Vintró i Soler i Palet, ja que Soler també publicà la seva pròpia edició dels documents: «Ambdós van presentar una edició de manera paral·lela del text del llibre. La publicació amb pocs dies de diferència a principi del 1899 donà lloc a una agra confrontació entre els dos personatges. Tots dos van voler tenir l'exclusiva de l'edició, volien ser els primers i els que millor l'havien presentat. Òbviament, les presses van donar lloc a dues edicions maldestres, amb absència d'elements i criteris d'edició diplomàtica, sense introducció ni índexs, amb greus defectes de transcripció, errades d'impremta i transcripcions incompletes».⁴¹ Al llarg dels següents anys l'edició i publicació de documents històrics inèdits fou una constant en l'obra de Ventalló i Vintró.⁴²

2. Segona etapa historiogràfica: història de la indústria tèxtil llanera (1903-1915).

Durant la seva segona etapa historiogràfica Ventalló i Vintró conreà la història econòmica. Així, se centrà en l'estudi de la indústria tèxtil llanera a nivell català, per

acabar esdevenint l'autor de la primera monografia dedicada a traçar la història dels gremis llaners catalans.

Es poden citar com a precedents, a part dels diferents capítols que, com ja hem explicat, ell mateix dedicà a la indústria llanera, obres d'altres autors terrassencs. No ens ha de sorprendre que els primers esforços per tal d'articular el passat de la indústria llanera provinguessin de Terrassa, ja que aquesta ciutat, juntament amb Sabadell, s'havia convertit en el principal centre dedicat a aquesta activitat. D'aquesta manera, hem de fer referència a l'estudi efectuat per l'industrial i editor Francesc Giralt i Serrà, titulat "Monografia històrica de la industria lanera de Tarrasa",⁴³ que obtingué el Premi de l'Institut Industrial en el Certamen Literari de l'Ateneu Terrassenc de 1890.⁴⁴ Aquest treball, però, estava basat principalment en les investigacions de Ventalló i Vintró, i Giralt únicament hi aportava dades noves pel que fa al desenvolupament de la indústria llanera al segle XIX.

D'altra banda, Josep Soler i Palet també féu una breu incursió a l'estudi de la indústria llanera amb una sèrie d'onze articles a *La Il·lustració Catalana* que portaven el títol de "Pera la historia de la industria llanera catalana", foren publicats de juliol de 1890 a juliol de 1891 i en ells l'autor es dedicà a reproduir documents, comentar-los i contextualitzar-los. En el primer article de la sèrie Soler ja afirmava que: «En efecte: que la fabricació dels gèneros de llana á Tarrassa és antiquíssim, és una veritat innegable. No hi ha més que investigar los documents que respecte á dit assumpto's trobaran en l'Arxiu de la Corona d'Aragó y en los municipals de Barcelona y Tarrassa, y llegir las historias d'Espanya totas, y particularment las de Catalunya, los diccionaris geográfichs, [...] y la historia de Tarrassa publicada per lo meu amich y compatrici don Joseph Ventalló y Vintró».⁴⁵

El 1903, Josep Ventalló i Vintró presentà la seva nova obra dedicada a desglossar el passat de la indústria llanera catalana que, sota el títol de *Historia de la industria lanera catalana. Monografia de sus antiguos gremios*, havia de sortir novament en fascicles de setze pàgines, a raó de dos setmanals, per fer un total de trenta-vuit fascicles, «al objeto de que puedan adquirir este libro todas las clases sociales». Un any després, el 1904, s'edità en forma de llibre.

El llibre estava dedicat a la patronal llanera, és a dir al Foment del Treball Nacional de Barcelona, a l'Institut Industrial de Terrassa i al Gremi de Fabricants de Sabadell, i també a totes les cambres de comerç de Catalunya. En la mateixa dedicatòria exposava que «la carencia de obras de consulta, por no existir ninguna historia de esta índole, me animaron en este patriótico empeño [...]».⁴⁶ A més a més, a continuació dedicava unes pàgines a reproduir les cartes de felicitació per l'obra enviades des de les patronals, així com les diferents crítiques de la premsa. Alhora, l'estudi anava precedit per un pròleg de l'economista, polític, acadèmic de Bones Lletres i Secretari General del Foment del Treball Nacional entre 1890 i 1902,

Frederic Rahola i Trèmols. En el seu escrit, Rahola, feia un breu repàs de la història gremial, tot defensant el proteccionisme i el paper que feien aquestes corporacions (evitant, per exemple, les tensions entre obrers i patrons) i fins i tot lamentant-ne la desaparició. I alhora, implícitament defensava la necessitat de crear un nou imperi colonial després del desastre del 98, per tal de poder-hi exportar les manufactures catalanes: «*Leyendo la Historia de la Industria lanera catalana se descubre á cada paso la persistencia de una política basada en el trabajo y encaminada á procurar mercados á nuestros productos. En las mismas empresas militares palpita el espíritu mercantil, y constantemente van nuestras manufacturas allí donde llegan nuestras armas*». ⁴⁷

Estructurada en vint-i-un apartats, Ventalló dedicà els primers capítols de l'obra a tractar el desenvolupament de la indústria llanera a Catalunya durant els segles XII i XIII. Tot i tractar temes tècnics, tant en aquests primers capítols com al llarg de tot el llibre, Ventalló continuà utilitzant el recurs de l'enumeració de privilegis, llibertats, cèdules, pragmàtiques, etcètera, mentre que també intentava demostrar el prestigi internacional de la indústria llanera catalana enumerant els destins als quals s'exportaven els seus teixits.

Tal com hem constatat i com el mateix Ventalló explicitava en la dedicatòria, els precedents historiogràfics sobre la indústria llanera catalana eren pràcticament inexistents en tot el segle XIX. Per això Ventalló hagué de recórrer a les obres

d'un autor setcentista com Antoni de Capmany de Montpalau i Surís (1742-1813), ⁴⁸ i especialment a la seva obra *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, publicada en quatre volums de 1779 a 1791.

Així, doncs, Ventalló, en parlar dels privilegis de la indústria llanera i l'exportació de teixits, deia: «*Con razón, dice el ilustre Capmany, que era sin duda el ramo más importante y sólido del comercio activo de Cataluña, la exportación de sus manufacturas de lana, pues esta industria fué la*

Portada de l'obra de Josep Ventalló i Vintrotó *Historia de la industria lanera catalana* publicada per la Impremta i Litografia de Josep Ventayol i Vilà, 1904.

*más universalmente fomentada y arraigada y la que mereció en todos los siglos mayor número de privilegios y Reglamentos, así de parte de los Reyes y de las Cortes, como de los magistrados municipales de los pueblos de fábrica».*⁴⁹

Després dels capítols dedicats a la indústria llanera durant la Baixa Edat Mitjana, entrà a tractar més específicament la formació dels gremis, i és en aquest apartat on tornem a trobar el vessant més poc documentat de Ventalló. De manera que, en buscar els orígens del corporativisme gremial, els situà en els *collegia* romans (amb el precedent de les *hetairias* gregues) que es desenvoluparen per tota la Península Ibèrica. Però, òbviament, no podia establir directament una continuïtat entre els *collegia* romans i els gremis catalans baixmedievals. Per això en primer lloc defensà la continuïtat de l'associacionisme de caire gremial en el pas dels romans als visigots: «*Los godos, al seguir las costumbres de los romanos, nos dan á creer que las leyes gremiales de unos y otros eran muy semejantes*». Després féu el mateix entre els visigots i els àrabs: «*Pocos son los antecedentes que se tienen, pero hay fundamentos para creer que entre los árabes existían la organización gremial y algunas disposiciones que tendían á regularizar su ejercicio*». I per últim entroncà aquests gremis àrabs amb els dels regnes cristians durant la Reconquesta: «*también de aquella época se tienen noticias de los gremios de artesanos por los repartos de las ciudades reconquistadas por nuestros ínclitos Reyes [...]*».⁵⁰ I d'aquesta manera, amb una tradició corporativista que es perdia en la nit dels temps, durant els segles XII i XIII es crearen els cossos gremials catalans.

Aquesta tradició gremial, sumada al caràcter treballador dels catalans i a una encertada política econòmica, va permetre segons Ventalló la consolidació dels gremis: «*El amor al trabajo de los catalanes y su espíritu de asociación, contribuyeron de un modo eficaz á la propagación de los Gremios, que durante cinco siglos, ocuparon en nuestra patria un lugar muy distinguido, dando con sus sabias ordenanzas y con su organización vigorosa en los siglos medios, evidentes muestras de su importancia social y política*».⁵¹

Aital proliferació de gremis comportà la creació al llarg del segle XIII de les corporacions de paraires, tintorers, teixidors de llana, bataners, cardadors, drapers, filadors, etc. I alhora, en diferents capítols, repassava extensament els elements que formaven el gremi (mestres, oficials i aprenents) i també els càrrecs directius i administratius d'aquest (còsols, veedors, clavaris, oïdors de comptes i síndics).

També tractava amb profunditat la religiositat en els gremis i, per tant, la creació de confraries a partir del segle XIII, que, a més, també complien funcions mutualistes: «*De ahí resultaba una Asociación completa, perfectamente organizada para la defensa de los intereses morales y materiales de los agremiados, y en la cual encontraban cumplida satisfacción á todas sus necesidades y deberes, en las tres esferas principales de la vida humana, la material, la benéfica y la espiritual*»;⁵² i en aquest sentit afirmava que «*una vez ingresados en el Gremio, el aprendiz, el oficial y el maestro ya podían contar con la seguridad más completa y la confianza más absoluta, de que, trabajando cuando la salud*

y la robustez del cuerpo se lo permitían, no podía jamás faltarles el pan y el sostén de la familia». ⁵³

Un altre factor estudiat per Ventalló fou el paper de contrapès que representaven els gremis enfront de la monarquia o la noblesa, sempre en la defensa dels interessos col·lectius: «*Los Gremios llegaron á ser verdaderas potencias para hacer frente á las arbitrariedades de los gobernantes y á las demasías de los magnates, presentándose aun que fuese ante el Rey en corporación, para exigirle en forma siempre respetuosa y digna el cumplimiento de las leyes y Estatutos gremiales, no consintiendo jamás que se vulnerasen sus derechos y se pisotease impunemente la justicia por los grandes y poderosos*». ⁵⁴

Ventalló dedicà també un gran nombre de capítols a glossar les reglamentacions tècniques i administratives a les quals estigué subjecte la indústria llanera catalana. La conclusió a la qual arribà en la major part dels casos, després de llargues enumeracions de cèdules i pragmàtiques, era que l'auge de la indústria llanera es produïa principalment gràcies a polítiques proteccionistes, que impedièn l'extracció de les llanes del país i l'entrada de teixits estrangers. A manera de síntesi escrivia: «*Favorecidos por los Berengueres, Condes de Barcelona, en sus célebres Usatges y con numerosos privilegios de Jaime I, Pedro III, Pedro IV, Alfonso III, Jaime II, Juan I, Don Martín y otros ínclitos monarcas, nada tiene de extraño que el comercio y la industria del activo y laborioso pueblo catalán adquiriera en aquellos siglos considerables progresos*». ⁵⁵ Alhora, seguint Antoni de Capmany, també tractà els impostos sobre els teixits i els seus efectes: «*Este derecho de la Bolla y sello de los paños, [...] al paso que por una parte aseguraba la conservación y crédito de las fábricas nacionales, por la otra era impeditivo de su propagación y aumento, pues limitaba solo á los lugares que podían tener colectores y celadores de las Generalidades*»; i afegia que «*además el rigor de las leyes y las continuas denuncias, manifiestos, guías, licencias y sello de plomo y cera, y otras formalidades antes de su despacho, quitaban la libertad á la industria al mismo tiempo que molestaban al fabricante y al mercader*». ⁵⁶

En aquest sentit, doncs, quan anà a buscar les causes de la decadència de la indústria tèxtil i els gremis a finals del segle XVI i durant el segle XVII, defensà que fou per les excessives taxes a què estaven sotmesos els teixits, ⁵⁷ l'encariment de l'exportació de llanes i l'entrada de teixits estrangers; és a dir, una política econòmica no prou proteccionista: «*La industria lanera que en los siglos XIV y XV y hasta mediados del siglo XVI á la sombra de la más benéfica protección vió levantar nuevas fábricas de paños perfeccionándose los que existían, decayó lamentablemente en el siglo XVII por la intempestiva política económica, desapareciendo gran número de telares de aquellas fábricas que anteriores siglos fueron objeto de envidia y admiración de los extranjeros*». ⁵⁸

Immersa en una profunda crisi, segons Ventalló, el toc de gràcia a la indústria llanera catalana fou la Guerra de Successió i el posterior Decret de Nova Planta: «*Terminada aquella sangrienta lucha, después de la rendición de Barcelona, vencidos*

los Catalanes por las tropas de Felipe V, suprimidos los fueros y libertades de Cataluña, quedó largo tiempo postrada su industria, oprimidas las ciudades y poblaciones fabriles con alojamientos y exorbitantes tributos»; i com a conseqüència d'això «[...] los Gremios catalanes hubieron de acomodarse á las disposiciones comunes que se dictaron para toda España, desapareciendo gran número de franquicias y privilegios de que gozaron aquellas respetables Corporaciones...».⁵⁹

Ventalló situà la recuperació de la indústria llanera catalana a la darrera meitat del segle XVIII gràcies a la política econòmica de Carles III, «*el más proteccionista de los Reyes*»,⁶⁰ que tot i posar aranzels als teixits estrangers, decretà llibertat d'entrada de matèries primeres i utilitatge, i alhora donà llibertat de comerç amb Amèrica. Carles IV seguí la mateixa política econòmica, i no tornem a trobar una caiguda de la indústria llanera fins a la Guerra del Francès.

A l'últim capítol tractà la desaparició dels gremis catalans, deguda segons Ventalló a l'arribada i l'arrelament d'idees i tendències individualistes provinents de França: «*La escuela economista de Francia sostuvo larga y porfiada lucha contra los oficios corporados, halló bien pronto en España decididos campeones, que desde las alturas del poder y en discursos, libros y folletos trabajaron tenazmente para conseguir la abolición de los Gremios*». ⁶¹ Segons Ventalló aquests espanyols, influents partidaris de l'abolició del sistema gremial, no eren altres que Jovellanos i Campomanes, mentre que, per contra, a favor dels gremis «*el insigne economista Capmany, gloria de Cataluña, no enmudeció ciertamente ante el clamoreo incesante de los detractores de los Gremios. Apostol convencido, partidario entusiasta de aquellas famosas Corporaciones, hizo su más calurosa apología y brillantísima defensa en el notabilísimo Discurso económico político de 1778, desarrollando magistralmente más tarde sus arraigadas opiniones en sus Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*». ⁶² També situava en defensa dels gremis altres diputats catalans a les Corts de Cadis, com ara Rech, Dou o Llaneras. Finalment, el 1813 des de Cadis se suprimiren els gremis. Amb el retorn de Ferran VII un any després es tornaren a constituir. Fou el 1836, i ja de forma definitiva, que finalment desaparegueren.

A les darreres planes de l'últim capítol fa un breu balanç de l'obra i d'allò que el dugué a escriure-la: «*El lamentable olvido en que nuestros historiadores dejaron el pasado glorioso de la industria lanera de Cataluña, nos ha movido tras prolijos trabajos de investigación, á la publicación de la presente monografía*». Finalment, i sense donar-hi resposta, es preguntà si en aquell moment de crisi que la indústria tèxtil estava vivint (pèrdua del mercat colonial pel desastre del 98) seria convenient retornar en part al sistema gremial, ja que els gremis havien estat «*el áncora de salvación en las graves crisis económicas de aquellos tiempos, y en las grandes desventuras sociales*». ⁶³

Sens dubte es tracta de l'obra més sòlida de Ventalló i Vintró i la que ha tingut

més projecció. En aquest cas s'ha de destacar que és l'estudi en el qual se cenyí més a la documentació, intentà fonamentar les seves tesis amb documents,⁶⁴ tot i que, com hem comentat, en ocasions anà més enllà del que aquests permetien, com és el cas de donar continuïtat a l'associacionisme gremial a Catalunya des de l'època dels romans fins al segle XIX. Però també s'ha de tenir en compte el moment en què fou escrita l'obra i amb quina finalitat nasqué. L'estudi sobre la història llanera catalana de Ventalló havia estat escrit amb el clar objectiu de reafirmar un potent passat industrial llaner en un moment de profunda crisi com fou el principi del segle XX. En els encerts del passat s'hi havia de trobar un model per al futur.

Amb això, doncs, d'una banda s'ha de destacar que Ventalló fou capaç de crear la primera monografia dedicada exclusivament a la indústria llanera, de la qual tots els investigadors posteriors, ni que fos per rebatre-la, n'hagueren de fer ús, ja que, a més a més del text, edità un important corpus de documentació inèdita. D'altra banda, el fet de no ser un historiador de formació el portà a cometre múltiples errors, així com també a exposar fets, privilegis, pragmàtiques, etc., sense buscar-hi una causalitat ni contextualitzar-ho.

D'entre aquests autors posteriors, mig segle més tard, el 1951, en la seva tesi doctoral, l'historiador especialista en la història tèxtil catalana Francesc Torrella i Niubó, en fer un breu balanç de la historiografia anterior als seus estudis, situava Capmany i Ventalló com els dos estudiosos més importants del tema i, tractant específicament de l'obra de Ventalló, en feia també aquesta mateixa doble valoració: «[...] la de nuestro conciudadano el tarrasense Ventalló Vintró: "Historia de la Industria Lanera Catalana" (1904), obra cuya ambición y laudable propósito, conseguido en gran parte, se trunca no obstante en más de un aspecto documental, por falta de método y exigencia en el rigor histórico de la investigación».⁶⁵ El mateix Torrella afirmava per experiència pròpia que aconseguir fer un història de la indústria llanera catalana era una tasca de la màxima ambició: «Hoy, ya solo nos atrevemos a escribir que tal labor, en etapas sucesivas, es empresa titánica si se pretende hacer con la amplitud y rigor que su volumen e importancia exigen y que supone la consagración de toda una vida a tal especialización investigadora».⁶⁶

Un altre historiador que féu balanç de l'obra de Ventalló, tot i que amb molta més duresa (segurament injusta en no tenir en compte el context en el qual es féu aquest estudi), fou el professor Miguel Gual Camarena, el 1976. Malgrat classificar tant Capmany com Ventalló com els dos clàssics ineludibles de la historiografia de la indústria llanera catalana, en concretar sobre l'obra de Ventalló escrigué: «A nuestro parecer, la tan citada Historia de la industria lanera catalana de Ventalló Vintró, representa un retroceso respecto a la obra de Campmany, a pesar de haberse publicado a principios del siglo actual. Por lo menos para el estudio de los tiempos medievales, apenas trae algo aprovechable, y ello mezclado con errores de bulto y repetición de lugares

comunes (como la exportación de paños de lana catalanes desde el siglo XII y los de Tarrasa y Sabadell desde el Doscientos). Incluso el estudio de los gremios textiles, a los que dedica gran parte de la obra, necesita una revisión a fondo”.⁶⁷

No fou fins el 1915 que Josep Ventalló i Vintró tornà a publicar estudis referents a la indústria llanera. En primer lloc, el juny de 1915 publicà l'article "Notas históricas de la industria lanera"⁶⁸ en un número monogràfic sobre la ciutat de Terrassa de la *Revista Comercial Ibero-Americana Mercurio*, que havia estat creada i era dirigida per Frederic Rahola.⁶⁹ A més dels de Rahola i Ventalló, també hi havia textos de Josep Roca i Roca i d'Alfons Sala i Argemí, entre d'altres. En segon lloc, entre juliol i agost de 1915 publicà a *La Comarca del Vallés* una sèrie de sis articles titulada "Notas históricas de la industria lanera de Tarrasa" (entre els números 2866 i 2892).

3. Tercera etapa historiogràfica: biògraf i editor de documents inèdits (1908-1918).

Aquesta tercera i última etapa historiogràfica de Ventalló i Vintró, la de la maduresa, és segurament la menys important de l'historiador terrassenc, però tot i així se n'ha de deixar constància. Durant aquests anys es dedicà a fer petites biografies de personatges terrassencs (principalment de terrassencs il·lustres) i es dedicà a publicar documentació inèdita a l'*Arxiu d'Estudis del Centre Excursionista de Terrassa* durant els anys 1911-1914 (vegeu la nota 42).

L'any 1908, en el Centenari de l'inici de la Guerra del Francès, Ventalló estudià la figura de l'heroi terrassenc Joaquim de Sagrera, del qual ja havia tractat força extensament a *Tarrasa antiga y moderna*. En primer lloc li dedicà un número especial a *La Comarca del Vallés*, amb l'article "Homenaje al héroe D. Joaquin de Sagrera Domenech con motivo del Centenario de la guerra de la Independencia",⁷⁰ en el qual a més de glossar-ne les heroïcitats reproduïa un parell de documents relacionats amb el personatge. El punt final d'aquestes investigacions sobre Sagrera arribà aquest mateix any amb la publicació d'un opuscle de trenta pàgines.⁷¹

Posteriorment, de 1916 a 1918, féu les biografies de tres terrassencs: Francesc Torras i Armengol, el canonge Rodó i Salvador Vinyals i Galí, amb motiu de la designació de cadascun d'ells com a Terrassenc Il·lustre. Es tractava d'estudis superficials que no passaven de les vint pàgines.⁷²

4. A manera de conclusions

Esperem haver acomplert el nostre objectiu en iniciar aquest estudi, que no era un altre que valorar l'obra historiogràfica d'un autor vuitcentista com Josep Ventalló i Vintró d'acord amb l'època i el context en la qual fou creada. Ventalló ha estat durant molts anys un historiador desconegut, fins i tot menystingut, per la historiografia terrassenca, que s'accontentava amb qualificar els seus llibres com

mers reculls de llegendes i mites, i a ell aplicar-li, despectivament, el qualificatiu de romàntic. La figura de Ventalló ha estat eclipsada per l'atenció (merescuda) que ha rebut Soler i Palet, quan el cert és que ambdós historiadors són cabdals en el primer desenvolupament i difusió dels estudis històrics a Terrassa.

En la primera anàlisi de la historiografia terrassenca que es va fer el 1959, Francesc Torrella i Niubó no dubtava de situar Ventalló, juntament amb Soler i Palet i Cardús i Florensa, com els tres pilars sobre els quals aquesta historiografia s'aguantava, tot i que cap d'ells no fou un historiador universitari: «*Los Ventalló, Soler y Palet y Cardús, a quienes debemos las bases de un edificio quizá a medio construir, pero sólido y firme y que en modo alguno puede ser derrumbado, ya que sería tanto como negarnos a nosotros mismos*». ⁷³ Torrella deixava clara la importància de l'obra d'aquests tres historiadors, sense els quals no haurien estat possibles estudis posteriors. A unes conclusions similars ha arribat Josep Fontana en parlar dels historiadors romàntics: «En la mesura que els historiadors romàntics catalans van obrir el camí de la historiografia actual, cal valorar la seva tasca ubicant-la en el seu temps i no hem d'oblidar que, sense ells, no hi hauria hagut un públic per al qual calgués escriure posteriorment una altra mena d'història, potser més “científica” [...] però no gaire allunyada en el seu esperit reivindicatiu i recuperador». ⁷⁴

Josep Ventalló i Vintró, doncs, tot i ser un historiador romàntic, amb tot el que això comporta, ha de ser considerat com un dels iniciadors contemporanis dels estudis històrics a la ciutat de Terrassa, i al mateix temps com un dels propulsors del que podríem anomenar *terrasenquisme* historiogràfic, que més tard seria conreat també per Soler i Palet, Cardús i Florensa, i Torrella i Niubó. En definitiva, Josep Ventalló i Vintró ha de ser un autor a tenir en compte dins del mapa historiogràfic terrassenc, en general, i català pel que fa a la historiografia sobre la indústria llanera.

Annex. Bibliografia de l'obra historiogràfica de Josep Ventalló i Vintró.

En aquest apartat ens hem proposat recollir tota l'obra historiogràfica que produí Josep Ventalló i Vintró (1856-1919) al llarg de la seva vida. Per tant, no s'hi inclou la seva extensa obra literària, poètica i periodística, sinó únicament la històrica. Aquesta bibliografia s'ha fet, principalment, a partir de la *Bibliografia Terrassenca* de Maria Coll ⁷⁵ i presentem els diferents treballs històrics que publicà Ventalló ordenats cronològicament:

1. *Tarrasa antigua y moderna. Ensayo histórico*. Terrassa: Imprenta y Litografía La Industrial, 1879.
2. *Estudio crítico-histórico de la antigua ciudad de Egara*. Terrassa, 1890.
3. “El Castillo de los Templarios y el palacio real de Tarrasa”. *El Tarrasense*. Núms. 109 (29 de març de 1891), p. 1-2; 110 (5 d'abril de 1891), p. 1-2; 111 (12 d'abril de 1891), p. 1-2.

4. *El Priorato de Tarrasa. Notas históricas*. Terrassa: Imprenta de Francisco Giralt Serrá, 1894. [Reproduït a *La Comarca* d'octubre de 1894 a febrer de 1895, entre els n.ºs. 158 i 173].
5. "Tarrasa en el sitio de Barcelona de 1640". *La Vanguardia*, 19 de gener de 1895, p. 4. [Reproduït a *La Comarca*. Núm. 172 (Terrassa, 27 de gener de 1895), p. 1-7].
6. *Llibre de Privilegis concedits á la vila de Tarrassa en los siglos XIV, XV, XVI y XVII*. Terrassa: Estampa de la vídua y fill d'Anton Ventayol, 1898. [Reproduït a *La Comarca del Vallés* del gener al juliol de 1899, entre els n.ºs. 378 i 405].
7. *Tarrassa en lo segle XVII: aplech d'acorts dels concells de la Universitat de la vila y terme, documents històrics inèdits, lleys, privilegis, usos y costums tarrassencas*. Terrassa: Imprenta de Joseph Ventayol Vilá, 1901. [Reproduït a *La Comarca del Vallés* de juny a agost de 1901, entre els n.ºs. 504 i 512].
8. "Sant Pere de Tarrassa". *La Il·lustració Catalana*. Núm. 66 (Barcelona, 4 setembre de 1904), p. 596-597.
9. *Historia de la industria lanera catalana. Monografía de sus antiguos gremios*. Terrassa: Imprenta y Litografía de José Ventayol Vilá, 1904.
10. "Homenaje al héroe D. Joaquin de Sagrera Domenech con motivo del Centenario de la guerra de la Independencia". *La Comarca del Vallés*. Núm. 895 (Terrassa, 4 de juliol de 1908), p. 2-13.
11. *Un héroe tarrasense. Notas biográficas del valeroso caudillo de la guerra de la Independencia contra los franceses publicada con motivo del centenario de aquella epopeya*. Terrassa: Imprenta de José Ventayol Vilá, 1908.
12. "Per lo bon govern del terme de Matadepera: pregó del batlle Anthoni Rupert aprovat per lo Senyor Rey Felip, 16 Agost 1620". *Arxiu d'Estudis del Centre Excursionista de Terrassa*. Núm. I-III (octubre-desembre de 1911), p. 14-17.
13. "Lo Sometent de la Unió o Santa Germandat de Matadepera en lo segle XVII". *Arxiu d'Estudis del Centre Excursionista de Terrassa*. Núm. IV (gener de 1912), p. 57-58.
14. "La Construcció del retaule major de la nostra Iglesia parroquial". *Arxiu d'Estudis del Centre Excursionista de Terrassa*. Núm. V (febrer de 1912), p. 71-74.
15. "Donatiu per lo Altar major". *Arxiu d'Estudis del Centre Excursionista de Terrassa*. Núm. VII-VIII (abril-maig de 1912), p. 113-116.
16. "De la Guerra dels Segadors". *Arxiu d'Estudis del Centre Excursionista de Terrassa*. Núm. XIII (octubre de 1912), p. 201-203.
17. "Privilegi concedit a la vila de Terrassa". *Arxiu d'Estudis del Centre Excursionista de Terrassa*. Núm. XVIII (octubre-desembre de 1914), p. 48-51.
18. "Notas históricas de la industria lanera". *Revista Comercial Ibero-Americana Mercurio*. Núm. 230 (Barcelona, 10 de juny de 1915), p. 179-187.
19. "Notas históricas de la industria lanera de Tarrasa". *La Comarca del Vallés*. Núm. 2866 (17 de juliol de 1915), p. 1-4; 2872 (24 de juliol de 1915), p. 1-4; 2876 (31 de juliol de 1915), p. 1-4; 2881 (7 d'agost de 1915), p. 1-3; 2887 (14 d'agost de 1915), p. 1-3; 2892 (21 d'agost de 1915), p. 1-3.
20. *Notes biogràfiques de l'eminent artista tarrassenc Francisco Torras Armengol*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 1916.
21. *El Canonge Rodó: notes biogràfiques*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 1917.
22. *Un fabricant de Terrassa en les Corts de Cádiz. Notes biogràfiques d'En Salvador Vinyals i Galí*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 1918.

Notes:

- 1 L'únic estudi centrat en biografar Ventalló i Vintró és: VINYALS AGUILERA, Álvaro. *Notas biográficas del eximio patricio tarrasense Don José Ventalló i Vintró*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 1959. 34p., que fou escrit amb motiu de la designació de Ventalló com a Terrassenc Il·lustre; vegeu: "Nuevo tarrasense ilustre: Don José Ventalló y Vintró". *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio e Industria de Tarrasa*. Núm. 596 (Terrassa, abril de 1959).
- 2 S'ha de destacar especialment el paper de Ventalló pel que fa al foment dels cants corals. A tall d'exemple, vegeu: ACVOC (Arxiu Comarcal del Vallès Occidental). Fons Ajuntament de Terrassa. Actes de l'Ajuntament. Actes del Ple Ordinari de 24 d'abril, de 29 de maig, de 16 d'agost i de 6 de desembre, de l'any 1900. En aquest últim, amb un cert paternalisme, s'explica un dels principals interessos del Consistori a subvencionar els cants corals: «[...]se acordó, a propuesta del Alcalde-Presidente [Josep Ventalló i Vintró], subvencionar [...] a las expresadas sociedades corales de esta localidad a fin de fomentarlas, por su utilidad, ya que alejan a los obreros de la holganza, del juego y del vicio».
- 3 RAGON I PETIT, Baltasar. *Terrassencs del mil-vuit-cents*. Terrassa: Imp. Joan Morral, 1933, p. 203-206. Vegeu també, sobre aquest aspecte de Ventalló, el capítol "Ventalló médico filántropo" del llibre de VINYALS AGUILERA, Álvaro. *Op. cit.*, p. 31-33; PI DE LA SERRA I JOLY, Paulina. *L'ambient cultural a Terrassa 1877-1977*. Terrassa: Caixa d'Estalvis de Terrassa, 1978, p. 40-41.
- 4 J. Ventalló i Vintró col·laborà, entre d'altres, amb els següents diaris i revistes: *Gaceta de Cataluña, La Revista Tarrasense, El Eco de Tarrasa, El Tarrasense, La Independencia, La Opinión, La Gaceta Médica de Cataluña, La Tribuna, La Provincia de Granada, El Mensajero Andaluz, El Popular, Diario de Granada, El Defensor de Granada, La Cuaresma Política, La Lealtad, Diario de Barcelona, La Publicidad, El Republicano, La Vanguardia, La Comarca, La Comarca del Vallés*, etc.
- 5 Es tracta de fer un estudi similar als que s'han fet sobre altres terrassencs com: VENTAYOL I BOSCH, Àngels. "El vessant historiogràfic de Josep Soler i Palet". *Terme. Revista d'història*. Núm. 25 (Terrassa, 2010), p. 219-226; o en el cas de la Història de l'Art: FONTBONA, Francesc; MIRALLES, Francesc. "L'obra artigràfica de Rafael Benet". Dins: BENET, Rafael. *Joaquim Vayreda*. Barcelona, 1975 [2a edició], p. XI-XXI. Pel que fa a l'obra historiogràfica del mateix Ventalló, se'n pot trobar una idea general a MARTÍ I ESCAYOL, Maria Antònia. "Ventalló i Vintró, Josep". Dins: SIMON I TARRÉS, Antoni (dir.). *Diccionari d'Historiografia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003, p. 1172.
- 6 PALOMARES TIRADO, Miguel. "Don José Ventalló y Vintró, maestro de periodistas y primer historiador de Tarrasa". *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio e Industria de Tarrasa*. Núm. 594 (Terrassa, gener de 1959); reproduït també a PALOMARES TIRADO, Miguel. *Galería de tarrasenses ilustres*. Terrassa: Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Terrassa, 1962, p. 97-106. És aquí on afirmà que «indudablemente, la obra más trascendente y perdurable, [...] fue su portentosa tarea como erudito historiador, [...] que le valió el título de Correspondiente de la Real Academia y sobre la que han investigado, y siguen haciéndolo, cuantos le han seguido en tan ardua cuan laudable misión».
- 7 Segons Salvador Cardús i Florensa, Ventalló conegué i utilitzà l'obra d'Arnella: «Ens consta, sí, que arribà a mans d'En Ventalló i que aquest se'n serví quelcom, però amb no gaire encert»: CARDÚS I FLORENSA, Salvador. "El «Llibre d'antiguitats y ordinacions»". Dins: ARNELLA, Joan. *Grandeses i antiguitats d'Egara-Terrassa*. Terrassa: Patronat de la Fundació Soler i Palet, 1973, p. 16.
- 8 Un cop acabat aquest estudi hem pogut constatar que, amb gairebé total seguretat, Ventalló utilitzà per a la seva primera obra un estudi anterior, inèdit, de Josep Ignasi Rodó que porta per títol: "Memoria de la antigua ciudad de Egara situada en Cataluña, en el lugar donde lo está la Villa de Tarrasa, con otras varias noticias pertenecientes a la historia eclesiástica y a la del Reyno de España, y muy particularmente del Principado de Cataluña". *Tarrasa antigua y moderna* de Ventalló conté, en diferents passatges, moltes similituds amb el manuscrit de Rodó; és per això que és necessari un altre estudi sobre l'obra de

Rodó que, ahora, aclareixi fins a quin punt Ventalló la utilitzà. He confrontat el manuscrit de Rodó, que es conserva a l'Arxiu Històric de Terrassa, per suggeriment de Pere Puig i Ustrell.

- 9 SANTACANA I TORRES, Carles. "Història local". Dins: SIMON I TARRÉS, Antoni (dir.). *Op. cit.*, p. 641-644.
- 10 A diferència de Ventalló i Vintró, però, Pi i Arimon fou un "setcentista ressagat" que, tot i estar influenciat pel romanticisme de Pau Piferrer, és considerat com un historiador de l'escola crítica del segle XVIII, més en la línia d'Antoni de Capmany. Vegeu GRAU I FERNÁNDEZ, Ramon. "La historiografia de Barcelona abans de la institucionalització". *Barcelona Quaderns d'Història*. Núm. 1 (Barcelona, 1995), p. 11-23, sobretot p. 15-17.
- 11 GRAU I FERNÁNDEZ, Ramon. "El pensament històric de la dinastia Bofarull". *Barcelona Quaderns d'Història*. Núm. 6 (Barcelona, 2002), p. 121-138.
- 12 FRADERA I BARCELÓ, Josep M. "El passat com a present (la historiografia catalana de la revolució liberal a la Renaixença)". *Recerques: història, economia, cultura*. Núm. 23 (Barcelona, 1990), p. 53-71.
- 13 SERRA I PUIG, Eva. "Una aproximació a la historiografia catalana: Els antecedents". *Revista de Catalunya*. Núm. 26 (Barcelona, gener de 1989), p. 29-46. Vegeu també: GRAU, Ramon; LÓPEZ, Marina. "Historiografia". Dins: ARTAL, F.; GABRIEL, P.; LLUCH, E.; ROCA, F. (eds.). *Itineu. Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans (Segles XVIII-XX)*. Barcelona: Edicions 62, 1979, p. 238-245.
- 14 Un estudi centrat en aquestes dues obres generals (i també en la d'Aulèstia i Pijoan), a part de l'article ja citat de Serra, és: SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume. "Les històries generals de Catalunya en el període històric de la Renaixença i el Romanticisme (segle XIX)". Dins: AA. DD. *La Historiografia Catalana. Balanç i perspectives*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1990, p. 19-35.
- 15 Sobre la trajectòria historiogràfica de Balaguer i els judicis que n'han fets historiadors posteriors vegeu: GRAU I FERNÁNDEZ, Ramon. "Víctor Balaguer i la cultura històrica dels saltataulells". *L'Avenç*. Núm. 262 (Barcelona, setembre de 2001), p. 27-35.
- 16 GRAU I FERNÁNDEZ, Ramon, "El pensament històric...", *op. cit.*, p. 132-138. Ahora, Grau també afegeix que «des del punt de vista interpretatiu, l'empirisme documental i la confiança en la veritat de la narrativa barroca porten Antoni de Bofarull a una concepció irracionalista de la història, moguda per l'atzar».
- 17 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Estudio crítico-histórico de la antigua ciudad de Egara*. Terrassa, 1890. Les primeres pàgines, entre les quals hi ha la dedicatòria, no estan numerades.
- 18 Vegeu PALET I BARBA, Domènec. *En Josep Roca i Roca (1848-1924). Literat-publicista-polític*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 1934; PERALTA RUIZ, Gemma. "El reformisme de Josep Roca i Roca a través de la premsa". *Terme. Revista d'història*. Núm. 27 (Terrassa, 2012), p. 133-145. El mateix Roca i Roca, en un article a la *Gaceta de Cataluña* del 1879, afirmava que «si los estrechos límites de esta publicación nos permitieran hacer un detenido examen de la historia que nos ocupa, demostraríamos hasta qué punto consigue el señor Ventalló acusar las bellezas de su estilo armonioso, correcto y elegante, con la sagacidad de su profunda crítica, acrisolada por la más inteligente erudición». Citat per VINYALS AGUILERA, Álvaro. *Op. cit.*, p. 26.
- 19 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Tarrasa antigua y moderna. Ensayo histórico*. Terrassa: Imprenta y Litografía La Industrial, 1879, p. 7. En aquest mateix sentit insisteix que «publico estos apuntes, sin método ni orden, solo para que mañana, plumas bajo todos conceptos más autorizadas que la mía escriban la Historia de mi Patria».
- 20 *Ibidem*, p. 26. Així, la narració de la resistència terrassenca arriba a prendre un caire gairebé novellesc quan Ventalló exposà el cas d'un setge llarg, de bastants mesos, quan «a fuerza de grandes trabajos y muchas penalidades los sitiados, habían abierto una mina o camino subterráneo que iba a salir á tres horas de distancia [...] Por aquel conducto recibían las provisiones y tropas de refresco que a veces les enviaban sus hermanos de los Pirineos, con los cuales estaban en constante comunicación» (p. 27).

- 21 *Ibidem*, p. 29.
- 22 *Ibidem*, p. 124.
- 23 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. “El Castillo de los Templarios y el palacio real de Tarrasa”. *El Tarrasense*. Núms. 109 (29 de març de 1891), p. 1-2; 110 (5 d’abril de 1891), p. 1-2; 111 (12 d’abril de 1891), p. 1-2.
- 24 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Tarrasa antigua...*, *op. cit.*, p. 64-65.
- 25 *Ibidem*, p. 209.
- 26 Pel que fa a la guerra de 1640, s’ha de destacar l’article que Ventalló escrigué setze anys després: VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. “Tarrasa en el sitio de Barcelona de 1640”. *La Vanguardia*, 19 de gener de 1895, p. 4; article reproduït posteriorment (amb una petita variació en el títol): VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. “Tarrasa en el sitio de Barcelona en 1640”. *La Comarca*. Núm. 172 (Terrassa, 27 de gener de 1895), p. 1-7. En aquest nou estudi, mogut pel descobriment de noves fonts documentals, Ventalló canviava de parer respecte a *Tarrasa antigua y moderna* i defensava —amb un dolor manifest— que els tarrasencs havien canviat de bàndol durant el conflicte i donaren suport a Felip IV en el setge de Barcelona: «*Cronista entusiasta de las glorias de Tarrasa, mi querida ciudad natal, me es en extremo doloroso reprimir en este momento el acendrado cariño patriótico para rendir ferviente culto a la verdad histórica*», i afegia que malgrat aquest dolor s’havia decidit per «*[...] haber dado a conocer al público el feo pecado, verdadero crimen de lesa patria, que cometieron obcecados nuestros padres...*», ja que, tal com exposava, el més important per un historiador era no faltar a la veritat: «*[...] con el convencimiento profundo de que cumpro el deber de cronista imparcial y de que por muy arraigado y grande que sea el amor pátrio, no debe éste cegarnos hasta el extremo de faltar a la verdad, sin la cual la historia se convierte en vulgarísima novela*». Tanmateix, a manera de conclusió exclamava: «*En el pecado mismo halló Tarrasa su penitencia*», ja que defensava que, malgrat el canvi de bàndol, a Terrassa li foren imposades les mateixes condicions que a la resta del Principat.
- 27 PALAU I ORTA, Josep. “L’era de les desfetes. Sobre el *terrassenquisme* i la història moderna”. *Terme. Revista d’història*. Núm. 26 (Terrassa, 2011), p. 113-116.
- 28 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Tarrasa antigua...*, *op. cit.*, p. 268. En aquest conflicte Ventalló s’adcrivia a un dels mites que, al llarg del temps, més s’ha repetit sobre el període, com és l’aixecament simultani i patriòtic de tot el poble espanyol contra l’invasor francès: «*La industriosa villa de Tarrasa, que ha figurado siempre en la historia por el caracter independiente y por el patriotismo de sus hijos, no podia permanecer impasible a principios de este siglo cuando España se levantó como un solo hombre para rechazar a los franceses que habian penetrado traidoramente en nuestro país*» (p. 268).
- 29 *Ibidem*, p. 313.
- 30 *Ibidem*, p. 75. I de la mateixa manera, defensant el paper de les llegendes, afirmava que «*[...] la tradición, única antorcha con la cual pueden disiparse un tanto las tinieblas que reinan [...]*» (p. 32).
- 31 PALAU I ORTA, Josep. “El primer llibre d’història de Terrassa”. *Terme. Revista d’història*. Núm. 17 (Terrassa, 2002), p. 37-40; vegeu també MARCET I GISBERT, Xavier. *Qui ha manat a Terrassa? I altres reflexions*. Terrassa: Editorial Ègara, 1991, p. 67-69.
- 32 “Historia de Tarrasa por D. José Ventalló Vintó”. *El Eco de Tarrasa*. Núm. 187 (Terrassa, 24 d’octubre de 1886), p. 1; “Historia de Tarrasa”. *El Republicano*. Núm. 110 (Terrassa, 24 d’octubre de 1886), p. 3. També se’n féu ressò *La Vanguardia*, 31 d’octubre de 1886, p. 6.
- 33 ROCA I ROCA, Josep. “Carta-Prólogo”. Dins: VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Estudio crítico-histórico...*, *op. cit.*, p. I-VII.
- 34 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Estudio crítico-histórico...*, *op. cit.*, p. 69.
- 35 Tornà a tractar el tema de les esglésies de Sant Pere anys més tard: VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. “Sant Pere de Tarrassa”. *La Ilustració Catalana*. Núm. 66 (Barcelona, 4 de setembre de 1904), p. 596-597.

- 36 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Estudio crítico-histórico...*, op. cit., p. 24.
- 37 SOLER I PALET, Josep. *Cent biografies tarraesenques*. Barcelona: Estampa «La Catalana» de J. Puigventós, 1900, p. 157-160. Àngels Ventayol i Bosch, estudiosa de la vida i l'obra de Soler i Palet, ha escrit sobre la relació d'aquest amb Ventalló i Vintrot: «Soler i Palet és, doncs, contemporani a Ventalló, i destacarà també per tenir un sentiment patriòtic, i tarraesenc, en les seves obres, alhora que intenta buscar els orígens industrials de la ciutat, però metodològicament criticarà el romanticisme extrem de Ventalló així com el poc rigor científic en el qual aquest basava les seves interpretacions. En referir-se a l'obra de Ventalló, en destaca «sa carencia de mètode, sa poca depuració y son mancament d'alguns punts històrics dignes de tractar-se». VENTAYOL I BOSCH, Àngels. *Josep Soler i Palet, polític i historiador*. Terrassa: Fundació Torre del Palau, 2001, p. 59-61.
- 38 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *El Priorato de Tarrasa. Notas históricas*. Terrassa: Imprenta de Francisco Giralte Serrà, 1894, p. 3-4.
- 39 *La Comarca*. Núms. 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 170, 171, i 173.
- 40 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Llibre de Privilegis concedits a la vila de Tarrassa en los segles XIV, XV, XVI y XVII*. Terrassa: Estampa de la vídua y fill d'Anton Ventayol, 1898. En aquest cas, el llibre fou reproduït a *La Comarca del Vallès* (de la qual Ventalló n'era el director) del gener al juliol de 1899, entre els núms. 378 i 405. Tot i que a la portada del llibre posa que aquest fou publicat el 1898, realment ho fou en el 1899. Per això Soler i Palet escrigué: «[...] quina publicació començada al Janer de 1899, per més que la portada estigui fetxada al 1898 (segurament per error d'impremta) [...]». En aquest escrit s'hi pot veure com, amb una certa ironia, Soler acusava a Ventalló de datar erròniament la seva versió del Llibre de Privilegis per tal que semblés que el seu fou el primer estudi a sortir. I alhora, sobre la versió de Ventalló, afegia que era «una copia exacta del nostre "Llibre dels privilegis de Tarrassa", que al mateix Janer de 1899 acabavam de donar a llum per primera vegada [...]». SOLER I PALET, Josep. *Op. cit.*, p. 159. Tanmateix, anys més tard Ventalló seguia mantenint el 1898 com a data correcta: «En el Llibre de privilegis de la vila de Tarrassa, que publicamos en 1898 por acuerdo de aquel Ayuntamiento [...]». VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Historia de la industria lanera catalana. Monografía de sus antiguos gremios*. Terrassa: Imprenta y Litografía de José Ventayol Vilá, 1904, p. 458.
- 41 CARDELLACH I GIMÉNEZ, Teresa; PUIG I USTRELL, Pere; RUIZ I GÓMEZ, Vicenç; SOLER I JIMÉNEZ, Joan. *El Llibre dels privilegis de la vila i el terme de Tarrassa (1228-1652)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2006, p. 6; vegeu també: PUIG I USTRELL, Pere. «El Llibre de Privilegis de la vila i el terme de Tarrassa 1228-1652, una edició per a la recerca i la difusió de la història». *Terme. Revista d'història*. Núm. 21 (Terrassa, 2006), p. 17-20.
- 42 S'ha de destacar VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Tarrassa en lo segle XVII: aplech d'acorts dels concells de la Universitat de la vila y terme, documents històrics inèdits, lleys, privilegis, usos y costums tarraesenques*. Terrassa: Imprenta de Joseph Ventayol Vilá, 1901. Alhora, novament fou reproduït a *La Comarca del Vallès* entre el juny i l'agost de 1901 (del núm. 504 al 512). Així mateix, en una cronologia més tardana, destaquen els documents inèdits «recollits per l'historiador En Josep Ventalló i Vintrot» que aquest publicà a *Arxiu d'Estudis del Centre Excursionista de Tarrassa*: «Per lo bon govern del terme de Matadepera: pregó del batlle Anthoni Rupert aprobat per lo Senyor Rey Felip, 16 Agost 1620». Núm. I-III (octubre-desembre de 1911), p. 14-17; «Lo Sometent de la Unió o Santa Germandat de Matadepera en lo segle XVII». Núm. IV (gener de 1912), p. 57-58; «La Construcció del retaule major de la nostra Iglesia parroquial». Núm. V (febrer de 1912), p. 71-74; «Donatiu per lo Altar major». Núm. VII-VIII (abril-maig de 1912), p. 113-116; «De la Guerra dels Segadors». Núm. XIII (octubre de 1912), p. 201-203; «Privilegi concedit a la vila de Tarrassa». Núm. XVIII (octubre-desembre de 1914), p. 48-51.
- 43 GIRALT I SERRÀ, Francesc. «Monografia històrica de la industria lanera de Tarrassa». Dins: *Certamen literari del Ateneo Tarraesenche*. Vol. II. Terrassa: Estampa de M. Utset Juncosa, 1890, p. 25-39.

- 44 El jurat qualificador del Certamen de 1890 estava compost per Josep Roca i Roca (president), Àngel Guimerà (vicepresident), E. Vidal i Valenciano, J. Riera i Bertrán, Anton de P. Capmany, J. Ventalló i Vintró (vocals), i J. Soler i Palet (secretari).
- 45 SOLER I PALET, Josep. "Pera la historia de la industria llanera catalana". *La Ilustració Catalana*. Núm. 241 (Barcelona, 31 de juliol de 1890), p. 222-223. Els altres articles de la sèrie foren publicats en els números: 245 (30/09/1890), p. 283-286; 248 (15/11/1890), p. 332-334; 249 (30/11/1890), p. 355; 251 (31/12/1890), p. 378-379; 252 (15/01/1891), p. 3; 255 (28/02/1891), p. 51 i 54; 256 (15/03/1891), p. 66-68; 261 (31/05/1891), p. 147-148; 262 (15/06/1891), p. 167 i 170-171; 264 (15/07/1891), p. 195.
- 46 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Historia de la industria lanera catalana. Monografía de sus antiguos gremios*. Terrassa: Imprenta y Litografía de José Ventayol Vilá, 1904. No paginat.
- 47 RAHOLA I TRÈMOLS, Frederic. "Prólogo". Dins: VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Historia de la industria...*, *op. cit.*, p. V-VI.
- 48 Tot i que Capmany és amb diferència el més citat i utilitzat, Ventalló també usà obres de Jerónimo Zurita, Jeroni Pujades, Fiter i Inglès, Bosch i Labrús, Sardà i Rius, Pi i Arimon, Coroleu i Inglada, Pella i Forgas, Sanpere i Miquel, etc. I, alhora, també repeteix alguns paràgrafs dels seus llibres d'història de Terrassa.
- 49 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Historia de la industria...*, *op. cit.*, p. 9.
- 50 *Ibidem*, p. 44-45.
- 51 *Ibidem*, p. 46.
- 52 *Ibidem*, p. 165. En aquest cas, sobre l'objectiu pel qual es crearen les confraries escrivia: «*En Cataluña organizaron en dicho siglo los oficios en Cofradías, para cumplir unidos sus individuos los deberes religiosos, auxiliarse en sus enfermedades, dar cristiana sepultura al cuerpo del compañero, conmemorar solemnemente al Santo Patrono del oficio, y otras muchas prácticas religiosas y de beneficencia*» (p. 163).
- 53 *Ibidem*, p. 229.
- 54 *Ibidem*, p. 263.
- 55 *Ibidem*, p. 434.
- 56 *Ibidem*, p. 419.
- 57 Ventalló defensava que s'havia sotmès la indústria a una normativa extremadament rígida que era del tot contraproduent: «*La Reglamentación de siglos anteriores al siglo XVI sólo tendía á garantizar la solidez de los paños. Pero las cosas fueron cambiando de tal suerte, que no podían dar un paso. Todo estaba reglamentado, los hilos de la urdimbre habían de tener 18 cientos ó 14 ó 24 cientos y afirmarlo los fabricantes bajo juramento respecto á la manera de tejer; [...] y otras numerosas disposiciones que coartaban la libertad del trabajo*» (p. 464).
- 58 *Ibidem*, p. 477.
- 59 *Ibidem*, p. 479.
- 60 *Ibidem*, p. 487. Segons Ventalló, Carles III «*llegó a prohibir el uso de los vestidos de procedencia extranjera. En su tiempo se reanimó tanto la industria lanera, que muchos dedicaron sus capitales á dicha fabricación con entera confianza*» (p. 487).
- 61 *Ibidem*, p. 537.
- 62 *Ibidem*, p. 538.
- 63 *Ibidem*, p. 544-545.
- 64 Ventalló estava influenciat pel positivisme historiogràfic present a Catalunya des del darrer quart del segle XIX; aquests historiadors, tal com ha escrit Ramon Grau, «més que no pas impugnar les

intuïcions romàntiques, que consideraven encertades [...], tractaren de convertir-les en fets empíricament comprovats”. Citat per PUJOL I CASADEMONT, Enric. “Positivisme historiogràfic”. Dins: SIMON I TARRÉS, Antoni (dir.). *Op. cit.*, p. 941-945.

- 65 TORRELLA I NIUBÓ, Francesc. “Contribución al estudio de la industria textil catalana. La bolla y el comercio textil. De sus orígenes a su decadencia (siglos XIII a XVI)”. Tesi doctoral dirigida per Frederic Udina i Martorell i Antonio de la Torre y del Cerro. Universidad de Madrid, Madrid, 1951, p. 6.
- 66 *Ibidem*, p. 7-8.
- 67 GUAL CAMARENA, Miguel. “Orígenes y expansión de la industria textil lanera catalana en la Edad Media”. Dins: SPALLANZANI, Marco (ed.). *Produzione, commercio e consumo dei panni di lana (nei secoli XII-XVIII)*. Florència: Istituto internazionale di storia economica F. Datini di Prato, 1976, p. 511-523.
- 68 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. “Notas históricas de la industria lanera”. *Revista Comercial Ibero-Americana Mercurio*. Núm. 230 (Barcelona, 10 de juny de 1915), p. 179-187.
- 69 Vegeu DALLA-CORTE CABALLERO, Gabriela. *Cultura y negocios: el americanismo catalán de la Revista Comercial Ibero-Americana Mercurio (Barcelona, 1901-1938)*. Barcelona: Casa Amèrica Catalunya, 2012.
- 70 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. “Homenaje al héroe D. Joaquin de Sagrera Domenech con motivo del Centenario de la guerra de la Independencia”. *La Comarca del Vallés*. Núm. 895 (Terrassa, 4 de juliol de 1908), p. 2-13.
- 71 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Un heroe tarrasense. Notas biográficas del valeroso caudillo de la guerra de la Independencia contra los franceses publicada con motivo del centenario de aquella epopeya*. Terrassa: Imprenta y Litografía de José Ventayol Vilá, 1908.
- 72 VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Notes biogràfiques de l'eminent artista terrassenc Francisco Torras Armengol*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 1916; *El Canonge Rodó: notes biogràfiques*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 1917; *Un fabricant de Terrassa en les Corts de Cádiz. Notes biogràfiques d'En Salvador Vinyals i Galí*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 1918.
- 73 TORRELLA I NIUBÓ, Francesc. “Un momento delicado en la historiografía tarrasense”. *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio e Industria de Tarrasa*. Núm. 600 (Terrassa, octubre de 1959). Torrella féu una anàlisi precisa de l'obra historiogràfica de Ventalló en relació amb el seu context: «Se entregó con afán a valorar y dar a conocer a sus conciudadanos y a cuantos se interesaran por estos temas, las glorias seculares [...] de la vieja ciudad. Para su época, en que el actual concepto del rigor en la investigación histórica estaba aún por nacer, sus obras históricas fueron definitivas, pese a que hoy se resientan de su carencia, en parte, de referencias y citas sobre los orígenes o fuentes de procedencia de documentos, fechas, datos o acontecimientos demasiado importantes para que no tengan una base de certidumbre segura [...]; en cambio, su obra de más categoría, solo en parte tarrasense, su monumental “Historia de la industria lanera catalana”, resulta la más densa y documentada entre todas las salidas de su pluma y sigue siendo hoy una obra de consulta imprescindible para el estudioso y el investigador».
- 74 FONTANA I LÁZARO, Josep. “Els historiadors romàntics”. *L'Avenç*. Núm. 200 (Barcelona, febrer de 1996), p. 10-11.
- 75 COLL I CALVO, Maria. *Bibliografía Terrasense*. Terrassa: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Ajuntament de Terrassa-IMCET, 1988, p. 706-710.